

ابعاد سرمایه اجتماعی در نواحی هفتگانه منطقه ۵ شهر تهران

جمیله فدوی^۱، دکتر رضا کریمی^۲

چکیده

هدف از این تحقیق بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی در نواحی منطقه ۵ شهر تهران می باشد. روش مورد مطالعه در این تحقیق پیمایشی است، جامعه آماری، جمعیت ۲۰ سال به بالای منطقه ۵ تهران است که با نمونه‌گیری خوشه‌ای متناسب با حجم ۵۰۰ نفر در سطح نواحی هفت‌گانه منطقه ۵ شهر تهران انتخاب گردیده‌اند. در بخش یافته‌ها نمره سرمایه اجتماعی و هفت عنصر مفهومی آن شامل آگاهی، اعتماد عمومی، اعتماد نهادی، مشارکت رسمی، مشارکت غیر رسمی خیریه‌ای، مشارکت غیر رسمی همیارانه و مشارکت غیر رسمی مذهبی محاسبه گردیده است.

نتایج نشان داد نواحی منطقه ۵ به ترتیب از بالاترین تا پایین‌ترین سطح ابعاد سرمایه اجتماعی برخوردارند. بالاترین سطح از ابعاد سرمایه اجتماعی در ناحیه ۱ مشارکت رسمی همیارانه و پایین‌ترین سطح مشارکت رسمی می باشد. بالاترین سطح از ابعاد سرمایه اجتماعی در ناحیه ۲ مشارکت غیر رسمی مذهبی و پایین‌ترین سطح مشارکت رسمی می باشد. بالاترین سطح از ابعاد سرمایه اجتماعی در ناحیه ۳ مشارکت غیر رسمی همیارانه و پایین‌ترین سطح اعتماد عمومی می باشد. بالاترین سطح از ابعاد سرمایه اجتماعی در ناحیه ۴ مشارکت رسمی غیر همیارانه و پایین‌ترین سطح مشارکت رسمی می باشد. بالاترین سطح از ابعاد سرمایه اجتماعی در ناحیه ۵ آگاهی و توجه و پایین‌ترین سطح مشارکت رسمی می باشد. بالاترین سطح از ابعاد سرمایه اجتماعی در ناحیه ۶ آگاهی و توجه و پایین‌ترین سطح مشارکت رسمی می باشد. بالاترین سطح از ابعاد سرمایه اجتماعی در ناحیه ۷ مشارکت غیر رسمی همیارانه و پایین‌ترین سطح مشارکت رسمی می باشد. در کل سرمایه اجتماعی در ناحیه ۳ نسبت به سایر نواحی از سطح بالایی برخوردار است و در ناحیه ۵ نسبت به سایر نواحی سرمایه اجتماعی از سطح پایینی برخوردار است.

واژگان کلیدی: اعتماد، سرمایه اجتماعی، مشارکت، ناحیه، تهران

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۹/۴/۷

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۹/۶/۱۱

۱- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات (نویسنده مسئول) fadavi_r05@yahoo.com

۲- عضو هیات علمی دانشگاه تهران reza_12393@yahoo.com

مقدمه

در دیدگاه‌های سنتی مدیریت توسعه، سرمایه‌های اقتصادی، فیزیکی و انسانی مهم‌ترین نقش را ایفا می‌کردند، ولیکن در عصر حاضر مدیران برای توسعه، در عین حال که به سرمایه‌های اقتصادی، فیزیکی و انسانی توجه می‌نمایند، بایستی نظر خود را بیشتر به سرمایه اجتماعی معطوف نمایند (نوابخش و فدوی، ۱۳۸۷).

توجه به «سرمایه اجتماعی» در حوزه مطالعات دانشگاهی از ابتدای دهه ۱۹۹۰ میلادی به این سو بسیار گسترش یافته آثار زیادی درباره آن در قالب تزه‌ها، تحقیقات، کتاب‌ها و مقاله‌ها در رشته‌هایی چون جامعه‌شناسی، علوم سیاسی، اقتصاد، رفاه اجتماعی و علوم تربیتی پدید آمده اند (بوگلسجیک و ون شایک، ۲۰۰۵). در چند سال اخیر این مفهوم علمی وارد زبان و زندگی روزمره شده است. در نشریات، سخنرانی‌های سیاسی و اجتماعی اشارات مکرری به آن می‌رود و تصور پیامدهای مثبت ناشی از سرمایه اجتماعی در کشورهای در حال توسعه و توسعه نیافته چنان گسترش یافته که عموم بر این نظرند که این پدیده می‌تواند بسیاری از مشکلات جامعه را درمان کند.

بحث سرمایه اجتماعی جایجایی منابع بالقوه سرمایه را امکان پذیر می‌داند و فاصله میان جنبه‌های جامعه‌شناختی و اقتصادی را می‌کاهد. این ویژگی‌ها باعث جلب نظر سیاست‌گذارانی می‌شود که به دنبال راه حل‌های کم هزینه تر و غیر اقتصادی برای مسائل اجتماعی اند.

طرح مساله

در دنیای معاصر سرمایه اجتماعی به عنصری حیاتی در توسعه اقتصادی جهان تبدیل شده است. به گونه‌ای که پژوهش‌های توسعه روستایی نشان می‌دهد که شبکه‌های نیرومند انجمن مردمی محلی، برای رشد اقتصادی به اندازه سرمایه‌گذاری فیزیکی و تکنولوژی اهمیت دارند. پژوهش‌هایی که درباره اقتصادهای آسیای شرقی انجام گرفته، تقریباً همواره بر اهمیت شبکه‌های اجتماعی متمرکز تأکید کرده‌اند. سرمایه اجتماعی در توسعه اقتصادی پیشرفته غربی نیز اهمیت به سزایی دارد (پاتنام، ۱۳۸۴). بوردیو و کلمن هر دو بر اهمیت روابط اجتماعی و هنجارهای مشترک در رفاه اجتماعی و کارآمدی اقتصادی تأکید نموده‌اند (غفاری، ۱۳۸۰). به نظر اقتصاددانان، مهم‌ترین نقش سرمایه اجتماعی در توسعه، نقشی است که این سرمایه در کاهش هزینه‌های معاملاتی دارد.

بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی در نواحی منطقه ۵ شهر تهران.....۱۳۹۰

سرمایه اجتماعی به تاثیر روابط اجتماعی و کمیت و کیفیت آنها بر امکانات و موقعیت های افراد اشاره دارد. به عنوان مثال روابط اجتماعی قوی و صمیمانه افراد یک روستا می تواند به آنها در دستیابی به موقعیتی بالاتر و انجام بهتر امور کمک کند. لازمه این امر وجود ارتباطات صمیمانه همراه با اعتماد و مشارکت در میان کشاورزان است (همان، ۱۳۸۰).

سرمایه اجتماعی در جوامع انسانی ضرورتی حیاتی و اجتناب ناپذیر است که زمینه ساز آرامش و آسایش زندگی انسانها می باشد. تفاوت در میزان بهره مندی از سرمایه اجتماعی می تواند مهم ترین عامل در تحلیل فاصله کشورهای به اصطلاح شمال (دارای رشد اقتصادی و حیات سیاسی - اجتماعی پویا) و جنوب (دچار به تعارضات سیاسی - اجتماعی مخرب و نظام سیاسی غیرپاسخگو) باشد. کشورهای دارای سرمایه اجتماعی بالا، به خاطر سطح بالای اعتماد و همکاری در سطوح مختلف اجتماع، شفافیت و مسئولیت پذیری سیستم سیاسی و همچنین قواعد تنظیمی و ضمانت اجراهای موثر برای حراست از حقوق مالکیت و قراردادهای، به رشد و توسعه اقتصادی بی نظیری دست یافته اند که در یک مارپیچ هم افزا به افزایش سرمایه اجتماعی نیز می انجامد (شجاعی باغینی، ۱۳۸۷).

کاهش سرمایه اجتماعی علاوه بر نتایج مهم در عدم شکل گیری توسعه پایدار در میان طبقات اجتماعی منجر به ایجاد شکاف و تنش های اجتماعی است. در میان طبقات اجتماعی، کاهش رفاه اجتماعی و کیفیت آموزش و شکل گیری آسیب های اجتماعی همچون طلاق، خودکشی، بحران هویت، خشونت و درگیری و مهمتر از همه مهاجرت نخبگان می گردد (مهدوی، ۱۳۸۰).

نتایج بسیاری از تحقیقات نشانگر آن است که میزان سرمایه اجتماعی در ایران روند نزولی را طی می کند. از جمله نتایج طرح ملی ارزش ها و نگرشهای ایرانیان در موج اول و دوم حاکی از آن است که شاخص های سرمایه اجتماعی رو به کاهش است و با مقایسه درصد این شاخص در این دو موج شاهد کاهش سریع آن می باشیم که برای جامعه ایران بسیار خطرناک است. (ارزشها و نگرشهای ایرانیان، ۱۳۷۹ و ۱۳۸۲؛ رفیع پور، ۱۳۷۳؛ شارع پور، ۱۳۸۰)

از آنجا که پیامدهای توسعه ای سرمایه اجتماعی در حوزه ها و سطوح مختلف مورد بررسی قرار گرفته اند، کلان شهرها مکان زندگی و کار میلیون ها انسان هستند که میزان سرمایه اجتماعی آن ها می تواند موجبات رفاه اجتماعی و بهروزی کشورها را فراهم کند. با توجه به گستردگی کالبدی و انبوهی جمعیت در کلان شهرها، توجه به وضعیت منطقه شهر برای برنامه ریزی بهتر

توسعه شهری اهمیت زیادی دارد. با این وجود در کشور، تلاش های چندانی برای مطالعه این موضوع از منظر جامعه شناختی صورت نگرفته است. عمده ترین سوال پژوهش این است که وضعیت سرمایه اجتماعی و شاخص های آن در منطقه ۵ شهر تهران در کل و در بین نواحی منطقه ۵ چگونه است؟

هدف تحقیق

بررسی و شناخت میزان ابعاد سرمایه اجتماعی در نواحی منطقه ۵ شهرداری شهر تهران می

باشد

ادبیات تحقیق

بولن و اونیکس در سال (۱۹۹۸) که تحقیقی پیرامون سنجش سرمایه اجتماعی در نیوساوت ولز (ایالتی در استرالیا) انجام دادند سعی داشتند تا در این مطالعه به دو سوال پاسخ دهند: (۱) آیا چیزی به عنوان سرمایه اجتماعی وجود دارد؟ (۲) آیا می توان یک مقیاس علمی و معتبر از سرمایه اجتماعی ارائه داد؟

مطالعه آنها نشان داد که پاسخ هر دو سوال مثبت است. یافته های آنها نشان می دهد هفت عنصر وجود دارد که سرمایه اجتماعی را تعریف می کند که عبارت اند از: (۱) مشارکت در اجتماع محلی (۲) احساس اعتماد و صمیمیت (۳) روابط خانوادگی (۳) روابط همسایگی (۵) تکثرگرایی (۶) رعایت ارزش ها در زندگی (۷) سرمایه اجتماعی به طور کلی به متغیرهای زمینه ای مثل جنس، سن و... نیز وابسته است (نوابخش و فدوی، ۱۳۸۷).

مطالعه رابرت پاتنام درباره نقش سرمایه اجتماعی در عملکرد شوراهای منطقه ایتالیا، نتایج این پژوهش در کتابی با عنوان دموکراسی سنت های مدنی به چاپ رسیده است (پاتنام ۱۳۸۰: ۵۳) و در این کتاب به جریان شکل گیری نهادهای جدید دموکراتیک یعنی شوراهای منطقه ای و پیامدهای مثبت حاصل از شکل گیری آن ها مانند افزایش استقلال و هویت نهایی و ترویج عملگرایی تساهل آمیز و همکاری جویانه میان اعضا و پیامدهای منفی مانند تحقق نیافتن کارآمدی اداری در بسیاری از مناطق و افزایش شکاف میان گروههای شمال و جنوب ایتالیا می پردازد.

پژوهش توماس کوساک: "توماس کوساک" در کتاب خود با عنوان «سرمایه اجتماعی» ساختارهای نهادی و عملکرد دموکراتیک «مطالعه تطبیقی حکومت های محلی آلمان» به بررسی

موضوع سرمایه اجتماعی پرداخت. داده های تجربی مطالعه حاصل دو پیمایشی بود که در سال ۱۹۹۵ انجام شد تحقیق اول بر روی نخبگان حکومت محلی (شوراها، شهردار، مدیران شهرداری، روسای احزاب ملی) انجام گرفت تحقیق دوم به ارزش سیاسی شهروندان، مشارکت آنها در زندگی مدنی اجتماعی شان و ارزیابی آنها از عملکرد موسسات متعدد شهرداری بود. در واقع هدف اصلی این تحقیق کشف منابع رضایت شهروندان از عملکرد حکومت های محلی بود. پژوهش تام رایس^۱ و الکساندر ستامبرگ: در این تحقیق از روش و تکنیک های مشابه رابرت پاتنام استفاده شده است. و در این مطالعه شاخص های فرهنگ مدنی عملکرد با هدف کاربرد روش پاتنام در مورد ایالات متحده ساخته شده است.

مطالعه «او کاکس»^۲: «او کاکس» مباحث قابل توجهی را در رابطه با سرمایه اجتماعی از طریق سخنرانی های «بویر»^۳ در سال ۱۹۹۵ در استرالیا مطرح نموده است. تحقیق در مورد اعتماد جوامع محلی که توسط مرکز تحقیقات و آموزشی منطقه ایی استرالیا در سال ۱۹۹۵ انجام شده است. طراحی و ارائه الگوی اندازه گیری سرمایه اجتماعی: که توسط اسماعیل کاووسی در مقطع دکتری در دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات رشته مدیریت و برنامه ریزی امور فرهنگی در سال ۱۳۸۵ انجام شد. در این تحقیق به روش های اندازه گیری سرمایه اجتماعی و الگوی تلفیقی که توسط این تحقیق برای سنجش میزان سرمایه اجتماعی ارائه شده است، می پردازد. بوردیو اولین کسی است که یک تحلیل نظام مند از سرمایه اجتماعی ارائه کرده است، ولی بررسی های انفجار گونه ی این مفهوم بیشتر مدیون آثار کلمن و پاتنام است. با این وجود، شمار زیادی از صاحب نظران در سال های اخیر، اهمیت مفهومی سازی او را مجدداً کشف کرده اند (1998, Portes). بوردیو در مقاله اش با نام «گونه های سرمایه» بیان می دارد که سرمایه اجتماعی «یک مجموعه از منابع موجود یا بالقوه است که منتج از یک شبکه ی بادوام متشکل از روابط کم و بیش نهادی شده در باب آشنایی و شناخت دو طرفه، یا به بیان دیگر، ناشی از عضویت در یک گروه است» (Bourdieu, 1985).

بوردیو مشخصاً توضیح می دهد که افراد بایستی فقط به رابطه داشتن با دیگران اکتفا کرده، بلکه بایستی بدانند این شبکه ها چگونه عمل می کنند و چگونه می توان این روابط را در طول زمان حفظ کرد و از آنها بهره گرفت. بوردیو به طور مشخص تأکید می کند که ابتدا بایستی شبکه های اجتماعی را ایجاد و سپس با مهارت کامل آنها را حفظ نمود تا بتوان از منابعشان بهره برداری کرد.

از نظر فوکویاما سرمایه اجتماعی را می‌توان به عنوان «وجود مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی تعریف کرد که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میانشان مجاز است در آن سهیم هستند».

فوکویاما مفهوم شبکه را در ارتباط با سرمایه اجتماعی طرح می‌نماید؛ شبکه گروهی از عاملان منفردی‌اند که در هنجارها یا ارزش‌ها، فراتر از ارزش‌ها و هنجارهای لازم برای داد و ستدهای متداول بازار مشترک‌اند. او با تأکید بر نقش کلیدی اعتماد در تولید هنجارهای همکاری معتقد است، اعتماد هنگامی به وجود می‌آید که مردم هنجارهای مشترک صداقت و همپاری را به کار گرفته از خودخواهی و فرصت‌طلبی که مخرب اعتمادند فاصله بگیرند (Fukuyama, 1999).

فوکویاما به دلیل مشکلات سنجش سرمایه اجتماعی، اندازه‌گیری انواع انحرافات اجتماعی را به منزله فقدان سرمایه اجتماعی در یک جامعه پیشنهاد می‌کند. اگرچه به زعم وی، مشکل جدی این‌گونه سنجش نادیده گرفتن مسئله چگونگی توزیع است (Ibid, 1999).

سرمایه اجتماعی از نظر جیمز کلمن از طریق کارکردش تعریف می‌شود. سرمایه اجتماعی منبعی اجتماعی - ساختاری است که دارایی و سرمایه افراد محسوب می‌شود. این دارایی شی واحدی نیست، بلکه ویژگی‌هایی است که در ساختار اجتماعی وجود دارد و باعث می‌شود افراد با سهولت بیشتری وارد کنش اجتماعی شوند (کلمن، ۱۳۷۷). بنابراین از نظر کلمن سرمایه اجتماعی جنبه‌ای از ساختار اجتماعی برای کنشگران است که کنشگران می‌توانند از آنها برای کسب منافعشان استفاده کنند (Coleman, 1988). کلمن قصد دارد با توضیح اینکه چگونه ساختار اجتماعی، کنش اجتماعی را شکل داده و محدود می‌سازد و اینکه چگونه ساختار اجتماعی، در صدد تکوین پیامدها برای افراد در پیشینه‌سازی منافعشان است، ماهیت غیراجتماعی رویکرد انتخاب عقلانی را تعدیل کند. رویکرد کلمن به کنش عقلانی، بیشتر از طریق بررسی الگوهای روابط میان مردم صورت می‌گیرد (Ibid, 1988).

از نظر رابرت پاتنام سرمایه اجتماعی به ارتباطات بین افراد - شبکه‌های اجتماعی، هنجارها و اعتماد - اشاره دارد که هماهنگی و همکاری برای کسب منافع متقابل را تسهیل می‌کند (Putnam, 2000).

سطوح سرمایه اجتماعی

برخی از نویسندگان سرمایه اجتماعی را در دو سطح سازمانی و ملی بررسی و مطالعه کرده‌اند:

۱. سطح ملی

سرمایه اجتماعی در این سطح اشاره به شبکه‌ها، تعاملات و هنجارهایی دارد که کیفیت و کمیت تعاملات اجتماعی را شکل می‌دهد. سرمایه اجتماعی فقط مجموع نهادهایی که جامعه را تشکیل می‌دهند، نیست؛ بلکه سبب انسجام این نهادها نیز می‌گردد» (نوابخش و فدوی، ۱۳۸۷).

سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از هنجارهای موجود در سیستم اجتماعی است که موجب ارتقای سطح همکاری اعضای آن جامعه می‌شود و موجب پایین آمدن سطح هزینه‌های تبادلات و ارتباطات می‌گردد (علوی، ۱۳۸۰: ۳۴).

سرمایه اجتماعی شبکه‌ها و هنجارهای تشریک مساعی متقابل است که ایجاد ارزش می‌نماید (پاتنام، ۱۹۹۹: ۲).

۲. سطح سازمانی

در تحقیقات کوهن و پروساک (۲۰۰۱) به ایده بررسی سرمایه اجتماعی در سطح سازمان‌ها اشاره شده است. افرادی مانند کوهن و پروساک اعتقاد دارند که سرمایه اجتماعی می‌تواند به توسعه اقتصادی کمک نماید، برخی از مزایای مورد اشاره توسط این افراد به شرح ذیل می‌باشد:

«به اشتراک گذاشتن بهتر دانش، ایجاد روابط مبتنی بر اعتماد، ایجاد روح تعاون، (درون سازمان، بین سازمان و مشتریان و شرکاء) کاهش نرخ جابجایی، کاهش هزینه‌های استخدام، کمک به آموزش، ابقاء دانش سازمانی، کاهش تغییرات نیروی کار، افزایش فعالیت‌های مرتبط با ثبات سازمانی و درک مشترک» (نوابخش و فدوی، ۱۳۸۷).

کلارک سون سرمایه اجتماعی را به عنوان فرایند حل مشکل توصیف می‌نماید. یک شخص به تنهایی نمی‌تواند سرمایه اجتماعی را ایجاد نماید، ولی منبعی است برای افرادی که در شبکه روابط اجتماعی کم و بیش بلندمدت قرار می‌گیرند (بوردیو، ۱۹۸۵).

اهمیت سرمایه اجتماعی سازمانی در این است که سبب اجتماع افرادی می‌شود (گروه‌ها، تیم‌ها، سازمان‌ها و...) که با همدیگر به طور موفقیت‌آمیز کارها را به پایان می‌رسانند. (کلمن، جاکوب، پاتنام و آدلر، ۱۹۹۹) سرمایه اجتماعی سازمانی احساس انسجام را از طریق اعتماد و همکاری ایجاد می‌نماید (نوابخش و فدوی، ۱۳۸۷).

سرمایه اجتماعی در تعریفی دیگر در سه سطح مطرح و بررسی شده است:

الف - سطح فردی

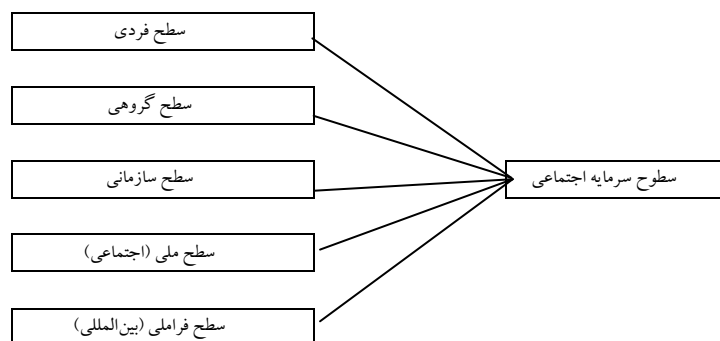
مانند هنگامی که مادری از دوستش تقاضا می کند تا بچه او را برای مدتی نگاه دارد. این رابطه دوستی ناشی از سرمایه اجتماعی میان مادر و دوست خود است که اگر وجود نمی داشت، مادر مجبور بود پرستار بچه استخدام کند و هزینه بپردازد.

ب - سطح گروهی

مانند مثالی که جیمز کلنن از فروشندگان بازار عمده فروشی الماس در شهر نیویورک نقل می کند. او در این مثال نشان می دهد که چگونه تعهدات متقابل اعضای گروه و ضمانت های مؤثر برای ممانعت از خیانت در امانت موجب شده تا اموری مانند ارزش یابی الماس ها بدون کمترین هزینه و با اطمینان انجام گیرد و در نتیجه، همبستگی گروهی در سطح بالایی حفظ و تداوم یابد.

ج - سطح اجتماعی

که پاتنام و فوکویاما در کارهایشان به آن پرداخته اند. از نظر پاتنام سرمایه اجتماعی موجب شده تا نهادهای دموکراتیک حکومتی بهتر وظایف خود را انجام دهند و از نظر فوکویاما، سرمایه اجتماعی نظم اجتماعی را به طریق مؤثر و کارآمدی حفظ و تداوم می بخشد (شاه حسینی، ۱۳۸۱: ۲۲).
با توجه به پدیده جهانی شدن و لزوم ایجاد مناسبات و ارتباطات مناسب با دیگر کشورها می توان سطح فراملی را نیز به سطوح قبلی اضافه نمود. با تلفیق دو دیدگاه مطرح شده در خصوص سطوح سرمایه اجتماعی می توان شمای زیر را ارائه نمود:

نمودار شماره (۱) سطوح سرمایه اجتماعی

ابعاد سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی را از منظرهای مختلفی می توان مطالعه کرد. موارد ذیل ابعادی هستند که می توانند ما را در تبیین بهتر سرمایه اجتماعی یاری کنند:

۱۴۵.....بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی در نواحی منطقه ۵ شهر تهران

۱. اعتماد (اجتماعی - بین نژادها) ۲. مشارکت سیاسی ۳. عضویت در گروه‌های اجتماعی ۴.

ادیان و مذاهب (علوی، ۱۳۸۰).

نوع دوستی، صداقت، وفای به عهد، قانونمداری و صلح دوستی را از مولفه‌های تشکیل‌دهنده سرمایه اجتماعی بر می‌شمارند. با این حال، بایستی بر مشارکت و اعتماد عمومی بیش از سایر مولفه‌ها تأکید گردد (توسلی، ۱۳۷۱).

با این همه و متناسب با تعریف و ابعاد سرمایه اجتماعی عوامل مؤثر در افزایش و یا کاهش آن و یا محورها، معیارها و شاخص‌هایی برای اندازه‌گیری آن معرفی شده است که طیفی به نسبت گسترده را از مسائل کلان و خرد در بر دارد» (نوابخش و فدوی، ۱۳۸۷).

- اعتماد و میزان آن بین شهروندان و حکومت و نهادهای برآمده از آن
- احساس امنیت
- تعاملات اجتماعی، شامل: روابط همسایگی، خویشاوندی، دوستی و کاری
- نهادهای عمومی و مدنی
- عضویت در مجامع، باشگاه‌ها، انجمن‌ها و گروه‌های اجتماعی
- تمایل به فعالیت در متن اجتماع و همکاری‌های اجتماعی
- دسترسی به اطلاعات و میزان اطلاع‌رسانی در سطح جامعه
- تحمل‌پذیری نسبت به تنوع و تکثر
- ارزشمند دانستن زندگی
- آگاهی عمومی
- پای‌بندی حکومت به قانون و مقررات
- احترام به یکدیگر
- احساس وفاداری به کشور
- تفکر عقلایی
- نظم‌پذیری
- کارآمدی حکومت
- فساد در سطح حاکمیت و جامعه
- شرکت در انتخابات

• روزنامه خواندن

همان‌گونه که در صفحات قبل آورده شده است، رابرت پاتنام شبکه‌ها، هنجارهای معامله متقابل و اعتماد اجتماعی را به عنوان عناصر سرمایه اجتماعی مطرح نموده و جیمز کلنن نیز معتقد است که عوامل کمک، ایدئولوژی، اطلاعات و هنجارها سبب ایجاد و گسترش سرمایه اجتماعی می‌شود.

در یک تحقیق پیمایشی پیرامون اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی در پنج ناحیه محلی در استرالیا هشت عنصر ذیل شناسایی و تعریف شده است (نوابخش و فدوی، ۱۳۸۷).

- مشارکت در جامعه محلی
- فعالیت گسترده در بطن جامعه
- احساس اعتماد و امنیت
- ارتباطات همسایگی
- ارتباطات دوستانه و خانوادگی
- پذیرش و تحمل تفاوت‌ها
- ارزش زندگی
- ارتباطات کاری

همان‌گونه که پاکستون (Paxton, 1999) متذکر می‌شود، می‌توان سرمایه اجتماعی را متشکل از دو بعد دانست:

- پیوندهای عینی میان افراد: یعنی ساختار شبکه‌ای عینی که افراد را به یکدیگر مرتبط کند. این مولفه نشان می‌دهد که افراد در فضای اجتماعی به یکدیگر مربوطند.

- نوع ذهنی پیوند: یعنی پیوندهای میان افراد باید دارای ویژگی خاص باشد، دو جانبه، مورد اعتماد و مستلزم احیای مثبت (همان، ۹۳).

تفکیک سرمایه اجتماعی به دو بعد عینی و ذهنی و لزوم پیوند میان این دو برای ایجاد پیامدهای سودمند آن از این روست که محدود کردن مفهوم به ساختارهای عینی روابط یا ذهنیات افراد، مشکلاتی را در شکل‌گیری سرمایه اجتماعی و اثرات آن پدید می‌آورد. ممکن است با سرمایه‌گذاری‌های دولتی نهادهایی برای گسترش روابط میان افراد یک جامعه تاسیس شود و همگان موظف به عضویت در آن شوند. اما وجود این ساختارها بدون فراهم بودن اعتماد و

هنجارهای مشوق همکاری و عمل جمعی، به تنهایی نمی تواند سرمایه اجتماعی را در آن جامعه تشکیل دهد. این موضوع در مورد ابعاد ذهنی سرمایه اجتماعی نیز صادق است. اگر امکانات ایجاد شبکه های تعامل در قالب انجمن های داوطلبانه نباشد، اعتماد و هنجارهای مشوق عمل جمعی، در ذهنیت افراد جامعه به شکل آرمانی غیر عملی، باقی خواهند ماند.

تعریف مفاهیم

در تعریف نظری، سرمایه اجتماعی به عنوان منبعی جهت «کنش جمعی» تلقی می گردد و این منبع علاوه بر آگاهی و توجه نسبت به امور عمومی اجتماعی - سیاسی (شناخت) یعنی آگاهی که موجب علاقمندی و دل نگرانی است، شامل هنجارهای اعتماد (اعتماد عمومی یا تعمیم یافته و اعتماد نهادی/مدنی)، هنجارها و یا رفتارهای معامله متقابل (همیاری) که در درون شبکه های اجتماعی عمل می کنند و عناصر ساختاری شبکه ها و مشارکت های رسمی و غیر رسمی می باشد. نتایج سرمایه اجتماعی در داخل شبکه شامل مجموعه ای از کنش های جمعی در اشکال و اندازه های مختلف است. بنابراین مجموعه عناصر مفهومی سرمایه اجتماعی در این تحقیق در بعد شناختی و ذهنی، عبارتند از اعتماد عمومی، اعتماد نهادی و آگاهی و توجه به امور عمومی، سیاسی و یا اجتماعی و در بعد عینی، عبارتند از مشارکت رسمی، مشارکت غیر رسمی خیریه ای، مشارکت غیر رسمی مذهبی و مشارکت غیر رسمی همیارانه که مجموعاً هفت عنصر مفهومی سرمایه اجتماعی را شامل می گردند و میانگین نمره عناصر هفت گانه مذکور در نواحی، نمره سرمایه اجتماعی آن منطقه را تشکیل می دهد. در جدول زیر عمده ترین متغیرهای مورد نظر در متغیر وابسته سرمایه اجتماعی بررسی و تعریف عملیاتی شده اند.

مشارکت های خیریه ای مانند انواع کمک ها در جشن های نیکوکاری، عاطفه ها، تکریم ایتم، کمک به سالمندان، خیرات و میراث، کمک و صدقه به مستمندان و کمک به مردم آسیب گردید. مشارکت های مذهبی، شامل شرکت در انواع مراسم روضه، عزاداری و جشن و سرور و مجالس دینی در منزل و مسجد و مشارکت های همیارانه، شامل کمک به دوستان و همسایگان در یک سال گذشته در فعالیت هایی مانند گوش دادن به مسائل و مشکلات آنان، قرض دادن وسایل، کمک از طریق انجام کارهای کوچک مانند مراقبت از عضو خانواده، خرید و...، پول قرض دادن، رفتن به عیادت بیماران و... بود. جالب این که این نوع مشارکت همیارانه بعد عملی و رفتاری

هنجارهای همیارانه را شامل می گردد و در ایران بررسی ابعاد رفتاری از بررسی هنجارها ساده تر است، زیرا در بررسی هنجارهای معامله متقابل و همیاری معمولاً جوابها کلیشه ای بوده و خوب ها، خوب پاسخ داده می شود و بدها نیز طرد می شوند. بنابراین گویه های سنجش هنجارها همیاری در این تحقیق در سنجش این متغیر موفق نبودند، ولی در بعد رفتاری نتایج سنجش مثبت بود. عامل سوم در سرمایه اجتماعی شامل مشارکت های رسمی و آگاهی و توجه نسبت به امور عمومی سیاسی - اجتماعی می باشد و در مشارکت های رسمی میزان مشارکت پاسخگو در انواع فعالیت های انجمنی، صنفی و... بر اساس نوع فعالیت عادی، فعال و دارای مسئولیت مورد بررسی قرار گرفت و بر اساس عضویت و نوع آن در انواع تشکل های رسمی میزان مشارکت رسمی مورد سنجش قرار گرفت.

روش تحقیق

روش تحقیق در این مطالعه به صورت اسنادی و پیمایشی می باشد

جامعه آماری

مجموعه افراد ساکن منطقه ۵ شهر تهران با ضابطه سنی ۲۰ سال و بالاتر، جامعه آماری را تشکیل می دهند که با روش خوشه بندی متناسب با حجم تعداد ۵۰۰ نفر پاسخگو از نواحی هفت گانه منطقه ۵ تهران انتخاب شده اند.

پایایی ابزار

پایایی ابعاد سرمایه اجتماعی با استفاده از آلفای کرونباخ به ترتیب به شرح ذیل است. آگاهی و توجه، اعتماد عمومی، اعتماد نهادی، مشارکت همیارانه، مشارکت غیر رسمی مذهبی، مشارکت غیر رسمی خیریه ای و مشارکت غیر رسمی همیارانه به ترتیب ۰/۷۵، ۰/۹۱، ۰/۸۰، ۰/۶۲، ۰/۸۶، ۰/۹۱ می باشد.

یافته های تحقیق

جدول شماره (۱) توزیع پراکندگی سن پاسخگویان

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	ضریب کجی (چولگی)	حداقل	حداکثر
سن	۵۰۰	۳۷/۲	۹/۷۲	۱/۱۳۴	۲۰	۸۸

دامنه تغییرات سن در جامعه آماری مورد بررسی بین ۲۰ تا ۸۸ سال بوده است. میانگین این توزیع سنی ۳۷/۲ سال و نشانه آن است که افراد جامعه آماری به طور متوسط ۳۷/۲ سال سن داشته

بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی در نواحی منطقه ۵ شهر تهران.....۱۴۹

اند. میانه سنی جامعه ۳۵ سال می باشد یعنی نیمی از جمعیت ۳۵ سال یا کمتر از آن سن دارند و نیم دیگر جمعیت ۳۵ سال یا بیش از آن سن دارند. نمای توزیع جمعیت که نشانگر بیشترین مشاهدات می باشد، برابر ۲۰ سال می باشد و به این معناست که فراوانی پاسخگویان ۲۰ ساله بیش از سایر پاسخگویان بوده است.

جدول شماره (۲) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنسیت

جنس	فراوانی	درصد
زن	۲۷۰	۵۴
مرد	۲۳۰	۴۶
جمع	۵۰۰	۱۰۰

که از کل پاسخگویان، ۲۷۰ نفر زن ۵۴ درصد حجم نمونه را به خود و ۲۳۰ نفر مرد یعنی ۴۶ درصد حجم نمونه را به خود اختصاص داده اند.

جدول شماره (۳) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت تأهل

وضعیت تأهل	فراوانی	درصد
متاهل	۲۲۳	۴۴.۶
مجرد	۲۷۷	۵۵.۴
جمع	۵۰۰	۱۰۰

باتوجه به جدول فوق از کل پاسخگویان ۲۷۷ نفر ۵۵/۴ درصد مجرد هستند و ۲۲۳ نفر یعنی ۴۴.۶ درصد متأهل اند.

جدول شماره (۴) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نوع اشتغال

نوع شغل	فراوانی	درصد
بیکار	۴۸	۹.۶
خانه دار	۸۵	۱۷
آزاد	۶۰	۱۲
دانشجو	۱۴۱	۲۸.۲
بازاری	۴۶	۹.۲
کارمند	۱۲۰	۲۴
جمع	۵۰۰	۱۰۰

باتوجه به جدول فوق از کل پاسخگویان ۴۸ نفر بیکار هستند که ۹/۶ درصد حجم نمونه را به خود اختصاص داده و ۸۵ نفر شغل خود را خانه دار بودن اعلام کرده که ۱۷ درصد و ۶۰ نفر هم شغلشان را آزاد اعلام کرده که ۱۲ درصد و ۱۴۱ نفر از پاسخگویان دانشجو هستند که ۲۸/۲ درصد و ۴۶ نفر هم بازاری اند که ۹/۲ درصد و در نهایت ۱۲۰ نفر هم گفته که کارمند دولت در اداره های مختلف هستند که ۲۴ درصد حجم نمونه را به خودشان اختصاص داده اند.

جدول شماره (۵) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان تحصیلات

میزان تحصیلات	فراوانی	درصد
زیردیپلم	۵۸	۱۱.۶
دیپلم	۹۹	۱۹.۸
فوق دیپلم	۱۱۳	۲۲.۶
لیسانس	۲۰۰	۴۰
فوق لیسانس و بالاتر	۳۰	۶
جمع	۵۰۰	۱۰۰

از کل پاسخگویان ۵۸ نفر میزان تحصیلات خود را زیردیپلم اعلام کرده که ۱۱.۶ درصد حجم نمونه را به خود و ۹۹ نفر میزان تحصیلات خود را دیپلم اعلام کرده که ۱۹.۸ درصد حجم نمونه را به خود و ۱۱۳ نفر میزان تحصیلات خود را فوق دیپلم اعلام کرده که ۲۲.۶ درصد حجم نمونه را به خود و ۲۰۰ نفر میزان تحصیلات خود را لیسانس اعلام کرده که ۴۰ درصد حجم نمونه را به خود و در نهایت ۳۰ نفر میزان تحصیلات خود را فوق لیسانس و بالاتر از آن اعلام کرده که ۶ درصد حجم نمونه را به خود اختصاص داده اند.

توزیع درآمد پاسخگویان

در این تحقیق درآمد بصورت بازپرسش شده است که به صورت فاصله ای سنجیده ایم ولی برای سهولت در توصیف و همچنین در مرحله ساخت پایگاه به صورت سه طبقه ای استفاده شده است در جدول زیر نحوه توزیع درآمد خانواده پاسخگویان توصیف می شود.

جدول شماره (۶) توزیع داده ها بر حسب درآمد خود یا خانواده پاسخگویان

میزان درآمد	فراوانی	درصد
پایین	۱۵۰	۳۰
متوسط	۲۲۹	۴۵.۸
بالا	۱۲۱	۲۴.۲
جمع	۵۰۰	۱۰۰

بر اساس جدول فوق ۳۰ درصد از پاسخگویان از لحاظ درآمد در رده پایین، ۴۵.۸ درصد در رده متوسط، و ۲۴.۲ درصد بر اساس اعلام خود در رده بالاتر قرار می گیرند بیشترین فراوانی را در رده متوسط به خود اختصاص داده است.

وضعیت عناصر سرمایه اجتماعی

از مجموع هفت عنصر سرمایه اجتماعی که بر اساس تعریف مفهومی و عملیاتی شامل آگاهی، اعتماد عمومی، اعتماد نهادی، مشارکت رسمی، مشارکت غیر رسمی خیریه ای، مشارکت

بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی در نواحی منطقه ۵ شهر تهران..... ۱۵۱

غیر رسمی مذهبی و مشارکت غیر رسمی همیارانه است بر اساس یافته ها وضعیت عناصر سرمایه اجتماعی به شرح ذیل می باشد.

آگاهی و توجه

جدول شماره (۷) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نمره آگاهی و توجه

درصد	فراوانی	
۹	۴۵	۰
۱۹.۲	۹۶	۲
۸.۸	۴۴	۴
۲۳.۷	۱۱۸	۶
۳۹.۳	۱۹۷	۸
۱۰۰	۵۰۰	جمع

آگاهی و توجه نسبت به حوزه عمومی اجتماعی-سیاسی از صفر تا ۸ در نوسان می باشد و کسی که به همه سوال ها پاسخ صحیح داده است بالاترین امتیاز، یعنی ۸ را کسب نموده است. میانگین پاسخ های صحیح به سوال ها ۴/۸۳ بوده است. و بیشترین فراوانی پاسخ ها نیز در بین کسانی بوده که نمره ۸ را کسب نموده اند. درصد نمره آگاهی پاسخگویان از ۰، ۲، ۴، ۶، ۸ به ترتیب ۹، ۱۹/۲، ۸/۸، ۲۳/۷، ۳۹/۳ درصد می باشد.

اعتماد عمومی

جدول شماره (۸) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نمره اعتماد عمومی

درصد	فراوانی	
۱.۸	۹	۰
۲.۵	۱۲.۵	۲
۵.۹.۶	۲۹.۸	۴
۱.۰	۵.۰	۶
۳.۶	۱.۸	۸
۱۰۰	۵۰۰	جمع

اعتماد عمومی نیز مجموعاً از ۰ تا ۸ امتیاز را شامل می گردد که عدد صفر کمترین و هشت بیشترین میزان اعتماد را نشان می دهد. میانگین پاسخ ها حدود ۳/۶۳ بوده است که در قسمت متوسط می افتد و میانه پاسخ هانیز عدد ۴ بوده و بیشترین فراوانی نمره اعتماد عمومی عدد ۴ می باشد. درصد نمره اعتماد برای ۰، ۲، ۴، ۶ و ۸ به ترتیب ۱/۸، ۲.۵، ۵.۹/۶، ۱۰ و ۳/۶ درصد می باشد.

اعتماد نهادی

جدول شماره (۹) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نمره اعتماد نهادی

درصد	فراوانی	
۲	۱۰	۰
۲۲	۱۱۰	۲
۴۸.۶	۲۴۳	۴
۲۳	۱۱۵	۶
۴.۴	۲۲	۸
۱۰۰	۵۰۰	جمع

میزان اعتماد نهادی نیز از سنجش اعتماد مردم نسبت به گروه ها، اصناف و ادارات نمره از ۰ تا ۸ را شامل می گردد که بالاترین میزان اعتماد نهادی عدد ۸ می باشد. میانگین اعتماد نهادی ۴/۰۵ می باشد و میانه آن نیز ۴ است. در ضمن بیشترین فراوانی نمره اعتماد نهادی به کسانی که نمره ۴ دارند تعلق دارد. درصد پاسخگویان با نمره های، ۰، ۲، ۴، ۶، ۸ به ترتیب ۰، ۲، ۲۲، ۴۸/۶، ۲۳، ۴/۴ درصد می باشد.

مشارکت رسمی

جدول شماره (۱۰) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نمره مشارکت رسمی

درصد	فراوانی	
۵۳.۴	۲۶۷	۰
۱۸.۲	۹۱	۲
۱۲.۸	۶۴	۴
۱۰.۴	۵۲	۶
۵.۲	۲۶	۸
۱۰۰	۵۰۰	جمع

مشارکت رسمی از طریق همکاری عادی، فعال و دارای مسئولیت که درجه یک تا سه را به خود اختصاص می دهد. در انواع انجمن ها در مجموع وضعیت مشارکت رسمی نمره ای از صفر تا ۸ را به خود اختصاص داده است که از مشارکت صفر تا بالاترین میزان مشارکت رسمی یعنی ۸ را شامل می گردد. میانگین مشارکت در کل جامعه پاسخگویان ۲ بوده است و بسیار پایین می باشد و میانه و نمای مشارکت رسمی نیز صفر است. در ضمن ۵۳/۴ درصد جمعیت در هیچ گونه مشارکت رسمی، حضور ندارند و درصد مشارکت های با نمره ۰، ۲، ۴، ۶، ۸ به ترتیب ۵۳/۴، ۱۸/۲، ۱۲/۸، ۱۰/۴، ۵/۲ درصد می باشد.

بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی در نواحی منطقه ۵ شهر تهران.....۱۵۳

مشارکت های غیررسمی از یک طبقه بندی سه گانه برخوردار است و نوعاً فعالیت در این گونه مشارکت ها، همان گونه که از نامشان پیداست، به صورت رسمی صورت نمی گیرد و در این مطالعه به سه نوع خیریه ای، مذهبی و همیارانه تقسیم شده است.

مشارکت غیر رسمی خیریه ای

جدول شماره (۱۱) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نمره مشارکت غیر رسمی خیریه ای

درصد	فراوانی	
۳.۸	۱۹	۰
۲۰.۶	۱۰۳	۲
۳۰.۴	۱۵۲	۴
۲۶.۴	۱۳۲	۶
۱۸.۸	۸۴	۸
۱۰۰	۵۰۰	جمع

مشارکت غیر رسمی خیریه ای ز بررسی کمک های خیریه ای افراد در یک سال گذشته به دست آمده و بر اساس انواع کمک ها، فرد امتیاز گرفته است و بر اساس شرکت در فعالیت های خیریه ای از صفر تا ۸ درجه بندی شده است. میانگین مشارکت خیریه ای در پاسخگویان ۴/۸ بوده است و میانه مشارکت غیر رسمی خیریه ای ۴ است و بیشترین فراوانی مشارکت غیر رسمی خیریه ای مربوط به امتیاز ۴ بوده است. درصد پاسخگویان بر اساس نمره مشارکت های غیر رسمی ۰، ۲، ۴، ۶، ۸ به ترتیب ۳/۸، ۲۰/۶، ۳۰/۴، ۲۶/۴، ۱۸/۸ درصد می باشد.

مشارکت غیر رسمی مذهبی

جدول شماره (۱۲) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نمره مشارکت غیر رسمی مذهبی

درصد	فراوانی	
۳.۲	۱۶	۰
۲۴.۲	۱۲۱	۲
۶۰	۳۰۰	۴
۷.۴	۳۷	۶
۵.۲	۲۶	۸
۱۰۰	۵۰۰	جمع

مشارکت غیر رسمی مذهبی بر اساس حضور فرد در فعالیت های مذهبی از صفر تا ۸ امتیاز گرفته است. میانگین مشارکت های غیر رسمی خیریه ای نیز ۴/۷۴ می باشد و میانه آن ۴ است و بالاترین فراوانی حضور در مشارکت های فوق به امتیاز ۴ تعلق داشت. درصد پاسخگویان بر اساس نمره های مشارکتی آن ها ۰، ۲، ۴، ۶، ۸ به ترتیب ۲/۲، ۲۴/۳، ۶۰/۰، ۷/۴، ۵/۲ درصد می باشد.

مشارکت غیر رسمی همیارانه

جدول شماره (۱۳) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نمره مشارکت غیر رسمی همیارانه

درصد	فراوانی	
۷	۳۵	۰
۱۷	۸۵	۲
۱۹.۲	۹۶	۴
۳۲.۲	۱۶۱	۶
۲۴.۶	۱۲۳	۸
۱۰۰	۵۰۰	جمع

این مشارکت، بعد عملی هنجارهای همیارانه را شامل می گردد و سنجه دقیق تری نسبت به هنجار همیاری است. مشارکت غیررسمی همیارانه نیز از صفر تا ۸ می باشد و میانگین این مشارکت ۵/۲ بوده است و میانه آن ۶ می باشد و بالاترین فراوانی، در انجام همیاری به نمره ۶ اختصاص دارد. درصد پاسخگویان بر اساس نمره مشارکت آن ها، ۰، ۲، ۴، ۶، ۸ عبارت است از ۱۷، ۷، ۱۹/۲، ۳۲/۲، ۲۴/۶ درصد.

سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی، طبق مدل نظری بحث از میانگین مجموع نمره فرد در عناصر هفت گانه فوق یعنی آگاهی و توجه، اعتماد عمومی، اعتماد نهادی، مشارکت رسمی و مشارکت های غیر رسمی خیریه ای، مذهبی و همیارانه به دست آمده است و نمره آن از شماره ۰ تا ۸ می باشد. براساس نتایج تحقیق میانگین نمره سرمایه اجتماعی افراد ۴/۹۸ است و میانه آن نیز ۴ می باشد. درضمن بیشترین فراوانی نمره سرمایه اجتماعی افراد به نمره ۴ تعلق دارد.

جدول (۱۴) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نمره سرمایه اجتماعی

درصد	فراوانی	سرمایه اجتماعی
-	-	۰
۸/۴	۴۲	۲
۵۷/۶	۲۸۸	۴
۳۰	۱۵۰	۶
۴	۲۰	۸
۱۰۰	۵۰۰	جمع

بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی در نواحی منطقه ۵ شهر تهران.....۱۵۵

در جدول شماره (۱۵) نمره عناصر هفت گانه سرمایه اجتماعی و خود سرمایه اجتماعی کل به تفکیک نواحی آمده است.

نواحی منطقه ۵	اعتماد عمومی	اعتماد نهادی	آگاهی و توجه	مشارکت رسمی	مشارکت غیر رسمی خیریه ای	مشارکت غیر رسمی مذهبی	مشارکت غیر رسمی همیارانه	سرمایه اجتماعی
۱	۲/۹۵۲۱	۲/۹۶۵۸	۵/۰۱۱۱	۲/۱۲۴۵	۴/۵۶۳۱	۴/۷۵۸۶	۵/۷۴۵۸	۴/۰۰۷۳
۲	۲/۵۵۲۵	۲/۸۱۲۵	۴/۷۵۰۱	۲/۲۵۳۱	۵/۰۵۱۲	۵/۶۵۲۳	۵/۳۲۰۰	۳/۹۰۶۳
۳	۳/۰۳۲۰	۴/۸۷۴۵	۵/۲۱۰۱	۳/۴۸۲۱	۵/۱۵۰۷	۴/۸۷۲۱	۵/۵۸۴۱	۴/۲۷۰۲
۴	۲/۶۰۵۲	۲/۵۷۴۸	۴/۷۵۱۴	۲/۲۸۵۶	۴/۷۱۲۰	۴/۸۹۲۳	۵/۹۲۱۰	۳/۹۳۸۲
۵	۳/۴۱۵۸	۴/۶۵۱۲	۵/۲۱۵۱	۱/۳۱۰۲	۳/۰۵۱۲	۳/۰۰۸۰	۴/۰۰۱۲	۳/۳۰۰۷
۶	۳/۸۲۶۱	۴/۶۸۹۵	۵/۴۸۶۳	۳/۳۰۲۱	۳/۸۰۰۰	۳/۴۱۸۵	۴/۰۰۰۰	۳/۹۴۵۶
۷	۳/۱۰۲۷	۲/۳۳۱۵	۴/۸۱۵۲	۱/۱۷۲۱	۴/۱۵۸۴	۴/۱۲۱۲	۴/۸۹۹۹	۳/۴۱۸۳

بحث و نتیجه گیری

دامنه تغییرات سن در جامعه آماری مورد بررسی بین ۲۰ تا ۸۸ سال بوده است. میانگین این توزیع سنی ۳۷/۲ سال و نشانه آن است که افراد جامعه آماری به طور متوسط ۳۷/۲ سال سن داشته اند. میانه سنی جامعه ۳۵ سال می باشد یعنی نیمی از جمعیت ۳۵ سال یا کمتر از آن سن دارند و نیم دیگر جمعیت ۳۵ سال یا بیش از آن سن دارند. نمای توزیع جمعیت که نشانگر بیشترین مشاهدات می باشد، برابر ۲۰ سال می باشد و به این معناست که فراوانی پاسخگویان ۲۰ ساله بیش از سایر پاسخگویان بوده است.

که از کل پاسخگویان ۲۷۰ نفر زن ۵۴ درصد حجم نمونه را به خود و ۲۳۰ نفر مرد یعنی ۴۶ درصد حجم نمونه را به خود اختصاص داده اند.

با توجه به جدول فوق از کل پاسخگویان ۲۷۷ نفر ۵۵/۴ درصد مجرد هستند و ۲۲۳ نفر یعنی ۴۴/۶ درصد متأهل اند.

با توجه به جدول فوق از کل پاسخگویان ۴۸ نفر بیکار هستند که ۹/۶ درصد حجم نمونه را به خود اختصاص داده و ۸۵ نفر شغل خود را خانه دار بودن اعلام کرده که ۱۷ درصد و ۶۰ نفر هم شغلشان را آزاد اعلام کرده که ۱۲ درصد و ۱۴۱ نفر از پاسخگویان دانشجو هستند که ۲۸/۲ درصد و ۴۶ نفر هم بازاری اند که ۹/۲ درصد و در نهایت ۱۲۰ نفر هم گفته که کارمند دولت در اداره های مختلف هستند که ۲۴ درصد حجم نمونه را به خودشان اختصاص داده اند.

از کل پاسخگویان ۵۸ نفر میزان تحصیلات خود را زیر دیپلم اعلام کرده که ۱۱/۶ درصد حجم نمونه را به خود و ۹۹ نفر میزان تحصیلات خود را دیپلم اعلام کرده که ۱۹/۸ درصد حجم نمونه را به خود و ۱۱۳ نفر میزان تحصیلات خود را فوق دیپلم اعلام کرده که ۲۲/۶ درصد حجم نمونه را به

خود و ۲۰ نفر میزان تحصیلات خود را لیسانس اعلام کرده که ۴۰ درصد حجم نمونه را به خود در نهایت ۳۰ نفر میزان تحصیلات خود را فوق لیسانس و بالاتر آن اعلام کرده که ۶ درصد حجم نمونه را به خود اختصاص داده اند.

در این تحقیق درآمد بصورت باز پرسش شده است که به صورت فاصله ای سنجیده ایم ولی برای سهولت در توصیف و همچنین در مرحله ساخت پایگاه به صورت سه طبقه ای استفاده شده است بر اساس یافته های تحقیق ۳۰ درصد از پاسخگویان از لحاظ درآمد در رده پایین، ۴۵/۸ درصد در رده متوسط، و ۲۴/۲ درصد در رده بالاتر قرار می گیرند بیشترین فراوانی رارده متوسط به خود اختصاص داده است.

از مجموع هفت عنصر سرمایه اجتماعی که بر اساس تعریف مفهومی و عملیاتی شامل آگاهی، اعتماد عمومی، اعتماد نهادی، مشارکت رسمی، مشارکت غیر رسمی خیریه ای، مشارکت غیر رسمی مذهبی و مشارکت غیر رسمی همیارانه است بر اساس یافته ها وضعیت عناصر سرمایه اجتماعی به شرح ذیل می باشد.

آگاهی و توجه نسبت به حوزه عمومی اجتماعی-سیاسی از صفر تا ۸ در نوسان می باشد و کسی که به همه سوال ها پاسخ صحیح داده است بالاترین امتیاز، یعنی ۸ را کسب نموده است. میانگین پاسخ های صحیح به سوال ها ۴/۸۳ بوده است. و بیشترین فراوانی پاسخ ها نیز در بین کسانی بوده که نمره ۸ را کسب نموده اند. درصد نمره آگاهی پاسخگویان از ۰، ۲، ۴، ۶، ۸، ۹، ۱۰ به ترتیب ۱۹/۲، ۸/۸، ۲۳/۷، ۳۹/۳ درصد می باشد.

اعتماد عمومی نیز مجموعاً از ۰ تا ۸ امتیاز را شامل می گردد که عدد صفر کمترین و هشت بیشترین میزان اعتماد را نشان می دهد. میانگین پاسخ ها حدود ۳/۶۳ بوده است که در قسمت متوسط می افتد و میانه پاسخ هانیز عدد ۴ بوده و بیشترین فراوانی نمره اعتماد عمومی عدد ۴ می باشد. درصد نمره اعتماد برای ۰، ۲، ۴، ۶ و ۸ به ترتیب ۱/۸، ۲۵، ۵۹/۶، ۱۰ و ۳/۶ درصد می باشد.

میزان اعتماد نهادی نیز از سنجش اعتماد مردم نسبت به گروه ها، اصناف و ادارات نمره از ۰ تا ۸ را شامل می گردد که بالاترین میزان اعتماد نهادی عدد ۸ می باشد. میانگین اعتماد نهادی ۴/۰۵ می باشد و میانه آن نیز ۴ است. در ضمن بیشترین فراوانی نمره اعتماد نهادی به کسانی که نمره ۴ دارند تعلق دارد. درصد پاسخگویان با نمره های ۰، ۲، ۴، ۶، ۸ به ترتیب ۲، ۲۲، ۴۸/۶، ۲۳، ۴/۴ درصد می باشد.

مشارکت رسمی از طریق همکاری عادی، فعال و دارای مسئولیت که درجه یک تا سه را به خود اختصاص می دهد. در انواع انجمن ها در مجموع وضعیت مشارکت رسمی نمره ای از صفر تا ۸ را به خود اختصاص داده است که از مشارکت صفر تا بالاترین میزان مشارکت رسمی یعنی ۸ را شامل می گردد. میانگین مشارکت در کل جامعه پاسخگویان ۲ بوده است و بسیار پایین می باشد و میانه و نمای مشارکت رسمی نیز صفر است. در ضمن ۵۳/۴ درصد جمعیت در هیچ گونه مشارکت رسمی، حضور ندارند و درصد مشارکت های با نمره ۲، ۴، ۶، ۸ به ترتیب ۱۸/۲، ۱۲/۸، ۱۰/۴، ۵/۲ درصد می باشد.

مشارکت های غیر رسمی از یک طبقه بندی سه گانه برخوردار است و نوعاً فعالیت در این گونه مشارکت ها، همان گونه که از نامشان پیداست، به صورت رسمی صورت نمی گیرد و در این مطالعه به سه نوع خیریه ای، مذهبی و همیارانه تقسیم شده است.

میزان مشارکت غیر رسمی خیریه ای از بررسی کمک های خیریه ای افراد در یک سال گذشته به دست آمده و بر اساس انواع کمک ها، فرد امتیاز گرفته است و بر اساس شرکت در فعالیت های خیریه ای از صفر تا ۸ درجه بندی شده است. میانگین مشارکت خیریه ای در پاسخگویان ۴/۸ بوده است و میانه مشارکت غیر رسمی خیریه ای ۴ است و بیشترین فراوانی مشارکت غیر رسمی خیریه ای مربوط به امتیاز ۴ بوده است. درصد پاسخگویان بر اساس نمره مشارکت های غیر رسمی ۰، ۲، ۴، ۶، ۸ به ترتیب ۳/۸، ۲۰/۶، ۳۰/۴، ۲۶/۴، ۱۸/۸ درصد می باشد.

مشارکت غیر رسمی مذهبی بر اساس حضور فرد در فعالیت های مذهبی از صفر تا ۸ امتیاز گرفته است. میانگین مشارکت های غیر رسمی خیریه ای نیز ۴/۷۴ می باشد و میانه آن ۴ است و بالاترین فراوانی حضور در مشارکت های فوق به امتیاز ۴ تعلق داشت. درصد پاسخگویان بر اساس نمره های مشارکتی آن ها ۰، ۲، ۴، ۶، ۸ به ترتیب ۲/۲، ۲۴/۳، ۶۰/۰، ۷/۴، ۵/۲ درصد می باشد.

این مشارکت، بعد عملی هنجارهای همیارانه را شامل می گردد و سنجه دقیق تری نسبت به هنجار همیاری است. مشارکت غیر رسمی همیارانه نیز از صفر تا ۸ می باشد و میانگین این مشارکت ۵/۲ بوده است و میانه آن ۶ می باشد و بالاترین فراوانی، در انجام همیاری به نمره ۶ اختصاص دارد. درصد پاسخگویان بر اساس نمره مشارکت آن ها، ۰، ۲، ۴، ۶، ۸ عبارت است از ۷، ۱۷، ۱۹/۲، ۳۲/۲، ۲۴/۶ درصد.

سرمایه اجتماعی از میانگین مجموع نمره فرد در عناصر هفت گانه فوق یعنی آگاهی و توجه، اعتماد عمومی، اعتماد نهادی، مشارکت رسمی و مشارکت های غیر رسمی خیریه ای، مذهبی و همیارانه به دست آمده است و نمره آن از شماره ۰ تا ۸ می باشد. براساس نتایج تحقیق میانگین نمره سرمایه اجتماعی افراد ۴/۹۸ است و میانه آن نیز ۴ می باشد. درضمن بیشترین فراوانی نمره سرمایه اجتماعی افراد به نمره ۴ تعلق دارد.

پی نوشت ها

1-Tom.F.Rice & Alexander F.Sumberg
2-Ewa caks

3-Boyer

منابع

- ارزش ها و نگرش های ایرانیان. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. موج اول ۱۳۷۹ و موج دوم ۱۳۸۲.
- علوی، سید بابک (۱۳۸۰). سرمایه اجتماعی. **تدبیر** سال دوازدهم. شماره ۱۱۶.
- شارع پور، محمود (۱۳۸۰). فرمایش سرمایه اجتماعی و پیامدهای آن. **نامه انجمن جامعه شناسی ایران**. شماره ۳، توسلی، غلام عباس (۱۳۷۱). **نظریه های جامعه شناسی**. تهران: انتشارات سمت،
- پاتنام، رابرت (۱۳۸۰). **دموکراسی و سنتهای مدرن**. ترجمه محمد تقی دلفروز. تهران: انتشارات سلام، چاپ اول، شاه حسینی، ماهر و (۱۳۸۱). «مطالعه و بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی در عملکرد انجمن های اعتبار گردش زنان» پایان نامه کارشناسی ارشد واحد علوم تحقیقات.
- فوکویاما، فرانسیس (۱۳۷۹). **پایان نظم**. ترجمه غلام عباس توسلی. تهران: نشر جامعه ایرانیان، مهدوی، سید محمد صادق (۱۳۸۰). جزوه درسی نظریه های جامعه شناسی. دوره دکتری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.
- شجاعی باغینی، محمد مهدی و همکاران (۱۳۸۷). **مبانی مفهومی سرمایه اجتماعی**. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- رفیع پور، فرامرز (۱۳۷۳). اعتماد و انومی، انومی یا آشفتگی اجتماعی. پژوهش در زمینه پتانسیل انومی در شهر تهران. غفاری، غلامرضا (۱۳۸۰). تعیین ویژگی های اجتماعی- فرهنگی در مشارکت سازمان یافته اجتماعی- اقتصادی روستاییان، پایان نامه دکتری، دانشکده علوم اجتماعی تهران،
- پاتنام، رابرت (۱۳۸۴). جامعه برخوردار، سرمایه اجتماعی و زندگی عمومی در تاجبخش، کیان. سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه. ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان. تهران: نشر شیرازه،
- نوابخش، مهرداد جمیله و فدوی (۱۳۷۸). بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی و نقش آن در توسعه شهری مطالعه موردی منطقه ۵ شهر تهران، **پژوهش نامه علوم اجتماعی**، سال دوم/شماره اول/ بهار ۸۷
- کلمن، جیمز (۱۳۷۷) **بنیادی نظریه اجتماعی**، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.

- Bourdieu, P.(1985)."The Forms of capital" in Handbook of theory and research for the sociology of education. Ed. JG.Richardson, New York: Greanwood, pp.241-258.
- Coleman, J.(1988)."Social capital in the creation of human capital".**American Journal of Sociology**,94:S95-120.
- Fukuyame. Francis, (1999). "Social Capital and Civil Society" is Accessible at <http://www.prospect.org/print/V4/13/Putnam-r.html>
- Portes, A. (1998). : Social capital: its origins and applications in modern sociology", **Annual Review of Sociology**, vol. 24, pp. 1-24.
- Putnam,R.(2000).Bowling Alone: the collapse and revival of American community. New york: Simon and Schuster,